

ПРИНЦИПИ ВЗАЄМНОЇ ДОВІРИ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: СПРАВА АРАНЬОСІ ТА КАЛДАРАРУ

УДК 343.211

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2025-14.08>

МИКОЛА СНИГУР

аспірант кафедри процесуального права

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна

ORCID: 0009-0009-7737-1663

Анотація. Принцип, що вивчається в цій роботі, керують рішеннями, що виносяться Судом Європейського Союзу (потім застосовуються до конкретних справ національними суддями) і визначають саму реалізацію європейського правопорядку. Найкращий спосіб зрозуміти сучасне значення та наслідки таких принципів – це принципова судова практика Суду ЄС, настільки кваліфікований, оскільки він говорить про конкретну справу, розглядаючи застосування принципів. З оцінки європейської юриспруденції випливає, що принципи є (і повинні бути) правилами, на яких ґрунтуються рішення, що стосуються права ЄС, саме тому необхідно терміново їх розуміти, щоб правильно застосовувати, забезпечуючи єдність європейського правопорядку.

Рішення у справі Кальдарару – Араньосі характеризується постійним пошуком балансу між ефективністю європейського ордеру на арешт та турботою про повагу до основних прав. Визнаючи можливість врахування ризику для фундаментальних прав і закріплюючи можливість остаточної відмови виконувати європейський ордер на арешт, Суд ЄС накладає певні обмеження на взаємну довіру. У своєму обґрунтуванні Суд наголошує на фундаментальній важливості принципу взаємної довіри, визнаючи, що обмеження можуть бути дозволені за виняткових обставин. Це також вказує на абсолютний характер заборони нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження, що означає, що жодні відступи не допускаються. Таким чином, якщо є «докази існування реального ризику нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження з особами, які утримуються в державі-члені, що видає документ», судовий орган, що виконує рішення, зобов'язаний оцінити наявність ризику. Для цього він повинен перевірити реальність недоліків та оцінити, «конкретно і точно, чи існують суттєві підстави вважати, що відповідна особа піддається такому ризику через умови її тримання, передбачені в державі-члені, що видала документ».

Ключові слова: кримінальне судочинство, принципи права, судова практика, Суд Європейського Союзу.

PRINCIPLES OF MUTUAL TRUST IN CRIMINAL JUDICIAL PROCEDURE IN THE EUROPEAN UNION: THE CASE OF ARAÑOS AND CALDARAR

UDC 343.211

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2025-14.08>

MYKOLA SNIGUR

Postgraduate Student at the Department of Procedural Law

Yurii Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

ORCID: 0009-0009-7737-1663

Abstract. The principles studied in this paper guide the judgments of the Court of Justice of the European Union (then applied to specific cases by national judges) and determine the very implementation of the European legal order. The best way to understand the contemporary meaning and implications of such principles is through the principled case law of the Court of Justice of the European Union, which is so qualified because it speaks to a specific case when considering the application of the principles. An assessment of European jurisprudence shows that principles are (and should be) the rules on which decisions concerning EU law are based, which is why it is urgent to understand them in order to apply them correctly, ensuring the unity of the European legal order.

The *Caldararu – Aranyosi* judgment is characterised by a constant search for a balance between the effectiveness of the European Arrest Warrant and the concern for respect for fundamental rights. By acknowledging the possibility of taking into account the risk to fundamental rights and enshrining the possibility of a final refusal to execute a European arrest warrant, the CJEU imposes certain limitations on mutual trust. In its rationale, the Court emphasises the fundamental importance of the principle of mutual trust, recognising that limitations may be permitted in exceptional circumstances. It also points to the absolute nature of the prohibition of inhuman and degrading treatment, which means that no derogation is permitted. Thus, if there is 'evidence of a real risk of inhuman or degrading treatment of persons detained in the issuing Member State', the executing judicial authority is obliged to assess the existence of the risk. To do so, it must verify the reality of the deficiencies and assess, 'specifically and precisely, whether there are substantial grounds for believing that the person concerned would be exposed to such a risk due to the conditions of detention provided for in the issuing Member State'.

Key words: criminal proceedings, principles of law, case law, Court of Justice of the European Union.

Постановка проблеми. Перші спроби розвитку європейського кримінального простору почалися ще в 1970-х роках з метою більш ефективної боротьби з євротерористичною загрозою (*Rote Armee Fraktion*, *Red Brigades* та ін.). Але саме з початку нового тисячоліття співпраця поліції та судової влади у кримінальних справах пережила великий бум. Про це свідчить принцип взаємного визнання у кримінальних справах, започаткований у жовтні 1999 року Європейською радою в Тампере. Згідно з цим принципом, судові рішення, прийняті в одній державі-члені, повинні визнаватися і виконуватися в інших державах-членах, незважаючи на розбіжності між національними кримінальними системами. Цей принцип ґрунтується на взаємній довірі між державами-членами та компетентними національними органами. Рамкове рішення від 13 червня 2002 року щодо європейського ордеру на арешт і процедури капітуляції між державами-членами, прийняте після терактів 11 вересня 2001 року, є першим конкретним виявом цього. Цей інструмент має на меті спростити та прискорити традиційну процедуру екстрадиції, замінивши її більш ефективною процедурою видачі.

Хоча, безсумнівно, є куди вдосконалюватися в застосуванні цього інструменту, він вважається історією успіху європейського кримінального простору. Серед питань, що виникають у зв'язку з його впровадженням, є питання меж взаємної довіри. Підстави для відмови були збережені в Рамковому рішенні, що дозволило виконавчим органам відмовитися від виконання європейського ордеру на арешт і, таким чином, видати особу в ряді вичерпно перерахованих випадків. Тому взаємне визнання далеко не є автоматичним. Серед цих підстав для відмови Рамкове рішення, однак, не передбачає порушення або ризику порушення основоположних прав у разі їх видачі державі, що його видає.

Протягом останнього десятиліття транскордонне співробітництво у кримінальних справах в рамках Європейського Союзу базувалося на принципі взаємного визнання. Його функціонування передбачає визнання взаємної довіри між (хоча й різними) правовими системами держав-членів. Ця довіра ґрунтується на їхній спільній відданості принципам свободи, демократії та поваги до прав людини, а також до основних свобод і верховенства права. Після ухвалення Європейського ордеру на арешт у 2002 році з'явилися численні заклики до дій з боку Союзу в сфері прав підозрюваних і обвинувачених, беручи до уваги негативний вплив на права осіб установи прискорені та спрощені процедури визнання судових рішень. Надавши Європейському Союзу чітку компетенцію відповідно до частини 2 статті 82 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЕС) для прийняття мінімальних стандартів у сфері внутрішніх правил кримінального процесу та забезпечивши для цієї мети використання звичайної законодавчої процедури як звичайного методу прийняття рішень, набуття чинності Лісабонського договору ознаменувало початок нового підходу, заснованого на цінностях: відтоді Європейський законодавець прийняв шість директив щодо процесуальних прав захисту, а також директиву про права потерпілих.

У контексті інтенсивної законодавчої діяльності у кримінальних справах, як продемонстровано ухваленням Регламенту про створення Європейської прокуратури та публікацією пропозиції щодо електронних доказів, триваючі дебати нещодавно підняли питання про те, чи слід докладати подальших зусиль для зближити різні норми кримінального процесу.

Прийняття нових інструментів співпраці виявилася проблемою. Переговори щодо Європейського наказу про розслідування та Європейської прокуратури виявилися складними і тривали кілька років. Значна різноманітність кримінальних процедур у поєднанні з нерівним рівнем амбіцій і відсутністю політичної волі просуватися вперед із застосуванням нових інструментів призвела до тривалих

переговорів і перегляду досить амбітних цілей у бік зниження. На практиці відмінності між кримінальними процедурами становлять перешкоду для функціонування інструментів співпраці. Винесення рішення у справі Араньосі та Калдарару та його вплив на європейський ордер на арешт, що призвело до фактичного заморожування процедур передачі в деяких країнах, привернули велику увагу, але інші мають інструменти, які також заслуговують на уважне вивчення. Варті похвали механізми співпраці, такі як ті, що були прийняті у сфері захисту жертв, майже не використовувалися державами-членами, незважаючи на їхній великий потенціал для покращення статусу жертв у всьому Союзі. Водночас були відзначені затримки та випадки неналежного виконання запитів про співпрацю, що є наслідком несумісності норм матеріального та процесуального права, недостатнього взаємного знання, а також відсутності зв'язку та швидкого та ефективного обміну інформацією між компетентні органи.

У справі Араньосі та Калдарару [2] СЄС відповідає на запитання, чи слід тлумачити статтю 1(3) Рамкового рішення про європейський ордер на арешт так, що коли є вагомні ознаки того, що умови тримання під вартою в державі-члені, яка видає, порушують статтю 4 Хартії, виконуючий судовий орган повинен відмовити у видачі особи, щодо якої видано європейський ордер на арешт. Суд ЄС постановляє, що якщо після двоетапної оцінки виконуючий судовий орган виявляє, що існує реальний ризик порушення статті 4 для запитованої особи після її передачі, виконання ордеру на арешт має бути спочатку відкладено, і, якщо таке ризик не можна скидати з рахунків, виконуючий судовий орган повинен вирішити, чи припиняти процедуру передачі. Цей висновок похитує систему взаємної довіри, на якій побудований принцип взаємного визнання [3].

У Араньосі слідчий суддя Округового суду Мішкольца видав два європейські ордери на арешт, 4 листопада та 31 грудня 2014 року відповідно, для видачі Араньосі Угорщині для цілей кримінального переслідування [2]. Відповідно до європейських ордерів на арешт Араньосі, громадянина Угорщини, запитували щодо двох кількості крадіжок зі зломом у Sajóhídvég, Угорщина: один у будинку, інший у школі. Miskolci járásbíróság оголосив про Араньосі в Шенгенській інформаційній системі, оскільки його місцезнаходження було невідоме.

14 січня 2015 року влада Бремена виявила Араньосі та помістила його під варту. Generalstaatsanwaltschaft Bremen (державна прокуратура Бремена) запитала Miskolci járásbírószág, у якій виправній установі Араньосі перебуватиме під вартою, якщо він здасться, як про умови тримання під вартою в угорських виправних установах. не відповідають європейському мінімуму норми. Прокурор району Мішкольц відповів, заявивши, що попереднє ув'язнення або покарання під вартою не є абсолютно необхідними в цьому випадку, і що в будь-якому випадку судові органи Угорщини наділені повноваженнями вирішувати питання про засоби покарання [2].

21 квітня 2015 року Generalstaatsanwaltschaft Бремен звернувся з проханням визнати здачу Араньосі допустимою. Він зазначив, що, незважаючи на те, що прокурор району Мішкольц не визначив виправну установу, до якої Араньосі буде поміщено у разі здачі, не було конкретних ознак того, що Араньосі буде піддано тортурам або іншим жорстоким, нелюдським чи таким, що принижують гідність, поводженням. Адвокат Араньосі просив відмовити у здачі Араньосі саме тому, що прокурор не вказав виправної колонії, і що з цієї причини було б неможливо перевірити умови тримання під вартою, до яких буде підданий Араньосі.

Низка справ ЄСПЛ і звіт Європейського комітету із запобігання катуванням (СРТ) переконали Hanseatische Oberlandesgericht Bremen (Вищий регіональний суд Бремена), що існують вагомні ознаки того, що в разі видачі Угорщині Араньосі може бути затриманий. обставини, які порушують статтю 3 ЄКПЛ, основні права та загальні принципи, викладені в статті 6 ЄКПЛ. Стосовно рішень ЄСПЛ, суд особливо посилається на справу Varga та інші проти Угорщини, в якій ЄСПЛ постановив, що Угорщина порушила статтю 3 ЄКПЛ, помістивши заявників у переповнені в'язниці з надто малими житловими площами. З щодо звіту КЗК, суд посилається на висновки КЗК, засновані на візитах між 2009 і 2013, що є конкретні ознаки того, що умови тримання під вартою в Угорщині не відповідають мінімальним нормам, викладеним у міжнародному праві.

У Căldăraru Judecătoria Făgăraș (суд інстанції Făgăraș, Румунія) 16 квітня 2015 року засудив Калдарару, громадянина Румунії, до позбавлення волі на 1 рік і 8 місяців за водіння без прав. 29 жовтня того ж року Judecătoria Făgăraș видала ордер на арешт і попередження в Шенгенська інформаційна система, яка призвела до того, що влада Бремена заарештувала Калдарару 8 листопада 2015 року [2].

Отже, через 12 днів Generalstaatsanwaltschaft Бремен звернувся з проханням визнати передачу Калдарару владі Румунії допустимою, хоча Judecătoria Făgăraș не змогла визначити виправна колонія, в якій Căldăraru буде затримано.

У цій справі, як і у справі Aranyosi, Hanseatische Oberlandesgericht Bremen був переконаний, що, враховуючи інформацію, доступну суду, існують вагомі ознаки того, що передача Келдарару поставить його під варту в умовах порушення статті 3 ЄКПЛ, основних прав, та загальні принципи, закріплені в статті 6 ДЕС. Суд обґрунтував цю переконливу вказівку на низці справ, розглянутих ЄСПЛ, у яких цей суд постановив, що Румунія порушила статтю 3 ЄКПЛ, помістивши заявників у переповнені виправні установи, не забезпечивши достатнім опаленням або теплою водою для душу [1]. Крім того, суд посиляється на висновок КЗК, заснований на візитах між 5 і 17 червня 2014 року, що виправні установи в Румунії переповнені.

Як у справі Aranyosi, так і в справі Căldăraru суд не зміг вирішити, чи дозволена передача відповідно Угорщині та Румунії на підставі статті 1(3) FDEAW. З цієї причини Hanseatische Oberlandesgericht Bremen вирішив зупинити провадження та направити таке питання : Чи слід тлумачити статтю 1(3) FDEAW як таке, що коли є вагомі ознаки того, що умови утримання в державі-члені, яка видає Якщо держава порушує статтю 4 Хартії, виконавчий судовий орган повинен відмовити у видачі особи, щодо якої видано європейський ордер на арешт?

За допомогою переданих питань, які повинні бути проаналізовані разом, суд, що направляє запит, прагне, по суті, з'ясувати, чи слід тлумачити статтю 1(3) Рамкового рішення як таку, що за наявності обґрунтованих ознак того, що умови тримання під вартою в державі-члені, яка видала ордер, несумісні з основоположними правами, зокрема статтею 4 Хартії, орган, який видав ордер, може або повинен відмовити у виконанні європейського ордера на арешт, виданого проти особи з метою здійснення кримінального переслідування або виконання вироку, пов'язаного з позбавленням волі, або може чи повинен поставити передачу цієї особи в залежність від отримання від держави-члена, що видала ордер, інформації, яка дозволить йому переконатися в тому, що умови утримання під вартою відповідають основоположним правам людини. З іншого боку, суд, що направив запит, запитує, чи слід тлумачити статті 5 і 6(1) Рамкового рішення як такі, що така інформація може бути надана судовим органом держави-члена, що видала запит, або ж надання такої інформації регулюється правилами юрисдикції цієї держави-члена.

Для початку слід нагадати, що Рамкове рішення, як це впливає, зокрема, зі статті 1(1) і (2) та пунктів 5 і 7, покликане замінити багатосторонньої системи екстрадиції, заснованої на Європейській конвенції про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 року, на систему передачі між судовими органами засуджених або підозрюваних з метою виконання обвинувальних вироків або притягнення до кримінальної відповідальності, причому остання система ґрунтується на принципі взаємного визнання (див. West, C-192/12 PPU, EU:C:2012:404, п. 54, Melloni, C-399/11, EU:C:2013:107, п. 36, F., C-168/13 PPU, EU:C:2013:358, п. 34, і Lanigan, C-237/15 PPU, EU:C:2015:474, п. 27).

Таким чином, Рамкове рішення має на меті шляхом запровадження нової спрощеної та більш ефективної системи передачі осіб, засуджених або підозрюваних у порушенні кримінального законодавства, полегшити та прискорити судове співробітництво, щоб сприяти досягненню мети, поставленої перед Союзом – стати зоною свободи, безпеки та правосуддя, заснованою на високому ступені довіри, яка повинна існувати між державами-членами (див. рішення у справі Меллоні (Melloni), C-399/11, EU:C:2013:107, п. 37, F., C-168/13 PPU, U:C:2013:358, п. 35, та рішення у справі Ланігана, C-237/15 PPU, EU:C:2015:474, п. 28).

Принцип взаємного визнання, на якому ґрунтується європейська система видачі ордерів на арешт, у свою чергу, базується на взаємній довірі між державами-членами в тому, що їхні національні правові системи здатні забезпечити еквівалентний та ефективний захист основних прав, визнаних на рівні Союзу, зокрема, в Хартії (див. з цього приводу рішення у справі F., C-168/13 PPU, EU:C:2013:358, п. 50, і, за аналогією, щодо судового співробітництва у цивільних справах, Aguirre Zarraga, C-491/10 PPU, EU:C:2010:828, п. 70).

Як принцип взаємної довіри між державами-членами, так і принцип взаємного визнання мають фундаментальне значення в праві Союзу, оскільки вони дозволяють створювати і підтримувати простір без внутрішніх кордонів. Зокрема, принцип взаємної довіри вимагає, особливо у сфері свободи, безпеки та правосуддя, щоб кожна держава-член припускала, за винятком виняткових обставин, що всі

інші держави-члени вважають право Союзу і, зокрема, основні права, визнані правом Союзу (Висновок 2/13, EU:C:2014:2454, п. 191).

Суд вирішив: Стаття 1(3), стаття 5 і стаття 6(1) Рамкового рішення Ради 2002/584/ЖНА від 13 червня 2002 року про європейський ордер на арешт і процедури передачі між державами-членами зі змінами, внесеними Рамковим рішенням Ради 2009/299/ЖНА від 26 лютого 2009 року слід тлумачити як таке, що за наявності об'єктивних, надійних, точних і належним чином оновлених елементів, які доводять наявність системних або загальних недоліків, або які впливають на певні групи осіб або навіть певні центри ув'язнення щодо умов тримання під вартою в державі-члені, що видає особу, виконавчий судовий орган повинен конкретно та точно перевірити, чи існують серйозні та вагомі підстави вважати, що особа, якої стосується європейський ордер на арешт, виданий для мета здійснення кримінального переслідування або виконання покарання у вигляді позбавлення волі внаслідок умов тримання під вартою у цій державі-члені з реальним ризиком бути підданим нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню, у значенні статті 4 Хартії основних прав Європейського Союзу, у разі його передачі цій державі-члену. З цією метою він повинен вимагати надання додаткової інформації до судового органу, який видав видачу, який після запиту, у разі необхідності, допомоги центрального органу або одного з центральних органів держави-члена видачі, у значенні статті 7 Рамкового рішення, повинні повідомити цю інформацію протягом терміну, встановленого в такому запиті. Виконуючий судовий орган повинен відкласти прийняття рішення про передачу відповідної особи до отримання додаткової інформації, яка дозволить йому усунути існування такого ризику. Якщо існування цього ризику не можна усунути протягом розумного періоду часу, відповідний орган повинен вирішити, чи необхідно припинити процедуру видачі.

Висновки. Отже, логічно обмежуючись питаннями окремих справ, Суд не відкидає всі ті, що виникають у контексті європейського ордера на арешт у сфері примирення ефективності та поваги до основних прав. Справи, передані до Суду ЄС, стосувалися ризику майбутнього порушення заборони нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження, а не порушення, яке мало б місце насправді. Мені здається очевидним, що якщо ризик майбутнього порушення може бути врахований правоохоронними органами, це має бути застосовано а fortiori у випадку фактичного порушення цього права. Однак, що не видається однозначним, так це поширення цієї судової практики на ризики порушень або фактичних порушень основних прав, які не є абсолютними, таких як право на справедливий суд, наприклад. Немає сумнівів, що в майбутньому Суду ЄС неодмінно доведеться уточнити свою судову практику з цього питання.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Constantin Aurelian Burlacu v Romania: ECHR 10 Jun 2014 URL: <https://swarb.co.uk/constantin-aurelian-burlacu-v-romania-echr-10-jun-2014/>

2. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 5 April 2016. Pál Aranyosi and Robert Căldăraru v Generalstaatsanwaltschaft Bremen. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62015CJ0404>

3. Koen Bovend'Eerdt. The Joined Cases Aranyosi and Căldăraru: A New Limit to the Mutual Trust Presumption in the Area of Freedom, Security, and Justice? URL: <https://utrechtjournal.org/articles/10.5334/ujel.337>

REFERENCES

1. Constantin Aurelian Burlacu v Romania: ECHR 10 Jun 2014 Retrieved from: <https://swarb.co.uk/constantin-aurelian-burlacu-v-romania-echr-10-jun-2014/>

2. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 5 April 2016. Pál Aranyosi and Robert Căldăraru v Generalstaatsanwaltschaft Bremen. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62015CJ0404>

3. Koen Bovend'Eerdt. The Joined Cases Aranyosi and Căldăraru: A New Limit to the Mutual Trust Presumption in the Area of Freedom, Security, and Justice? Retrieved from: <https://utrechtjournal.org/articles/10.5334/ujel.337>

Дата надходження статті: 31.07.2025

Дата прийняття статті: 15.09.2025

Опубліковано: 28.11.2025